

М. БАЖАН, О. ГОНЧАР
ДЗЕРКАЛО ВЕЛИКОЇ ДРУЖБИ

Розв'язання в найкоротші історичні строки національного питання в нашій величезній багатонаціональній і багатомовній країні — яскраве свідчення торжества ленінської національної політики КПРС, переконливий доказ переваг соціалізму над капіталізмом.

Неодмінною умовою повної рівноправності всіх націй і народностей нашої країни, їх постійного зближення і формування нової історичної спільності — радянського народу — ленінська партія завжди вважала всебічний розвиток їхніх національних культур, у тому числі мов.

До найвищих досягнень національної культури, показників її рівня з цілковитою підставою відносять тлумачні словники. Мовні скарби, представлені в таких словниках, відбивають процес розвитку суспільства, його світогляду, інтернаціоналізації духовного світу народу. Тлумачні словники бувають різних типів. Скажімо, відомий чотиритомник В. І. Даля, увібравши розмаїття живої розмовної мови дожовтневого періоду, понині є одним з найцінніших довідників з російської мови та її говірок. Однак ще в роки громадянської війни та розрухи В. І. Ленін у відомому листі до А. В. Луначарського, відзначаючи достоїнства цього словника, вказував також і на те, що це словник обласницький, і ставив завдання створення словника літературної російської мови, який відображає сучасний її етап: «Чи не пора створити словник справжньої російської мови, скажімо, словник слів, вживаних тепер і класиками, від Пушкіна до Горького». Трохи пізніше В. І. Ленін у листі до М. М. Покровського уточнив свій задум: «Не такий, як Даля, а словник для користування (і навчання) всіх, словник, так би мовити, класичної, сучасної російської мови».

Мови інших націй і народностей нашої країни до перемоги Великого Жовтня не мали можливості відбитися в такого роду лексиконах. Створення при підтримці прогресивної російської громадськості «Словаря української мови» за редакцією Б. Грінченка (1907-1909 рр.) було для свого часу значною науковою подією, однак у ньому лише частково представлені лексичні багатства української мови, рівень розвитку її літературної форми. І все ж у тих умовах це було велике культурне досягнення, що мало загальноросійський характер. Відомо, що В. І. Ленін, виявляючи постійний інтерес до українського народу, його культури і мови, користувався цим словником: він є серед підручних книг Ілліча в його робочому кабінеті-музеї у Кремлі.

Підготовлена українськими лексикографами праця займає гідне місце в сімействі тлумачних словників мов інших народів СРСР. Її укладенню передувало не тільки збирання багатомільйонної лексичної картотеки, а й всебічний розвиток науки про українську мову. Взірцем розв'язання багатьох лексикографічних питань послужив при цьому 17-томний словник сучасної російської літературної мови. При побудові українського словника в характері відбору і фіксування словникових багатств упорядники прагнули йти за задумом В. І. Леніна про створення великого тлумачного словника з широкою історичною перспективою. 11-томник відбиває лексичні скарби сучасної української мови в їх динамічному розвитку впродовж майже 200 років.

Появу багатотомного словника із задоволенням зустріла культурна громадськість не лише нашої Батьківщини, а й зарубіжних країн, особливо слов'янських.

У багатьох рецензіях і відгуках на словник української мови, опублікованих у радянській і закордонній пресі, відзначаються високий науковий і професійний рівень цієї праці, її велике значення для подальших досліджень у галузі славістики. Досвід укладання словника, вдале вирішення ряду складних проблем теорії і практики лексикографічної роботи привернули пильну увагу творців словникових праць у братніх радянських республіках, країнах соціалістичної співдружності.

Словник — це не лише велике культурне надбання. Він вносить також значний вклад у прогрес науки про мову, можливо, особливо помітний. 11-томний словник досить повно

представляє високий сучасний рівень української літературної мови, її стилі, загальні тенденції руху в період розвинутого соціалізму, розкриває її взаємозв'язки, в першу чергу з великою російською мовою — мовою міжнаціонального єднання народів нашої Батьківщини.

Близько 135 тисяч слів, понад 600 тисяч тлумачень, що пояснюють значення цих слів, більш як 12 тисяч сталих словосполучень дають наочне уявлення про той широкий світ явищ, з якими в нашу епоху має справу українська соціалістична нація. Мова, про яку в минулому побутувало уявлення як про переважно селянську, яка не володіла засобами для вираження багато чого з того, що пов'язане з усіма сферами життя суспільства, наочно демонструє свої досягнення в умовах розквіту всіх народів нашої Вітчизни: не існує нині понять, які неможливо передати засобами української мови.

Створена колективом учених Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР фундаментальна лексикографічна праця гідно репрезентує українську мову і в колі інших слов'янських мов.

Відображаючи марксистсько-ленінський світогляд радянських людей, представлені в словнику лексичні засоби, зокрема ті, що належать до загального фонду мов народів СРСР, служитимуть подальшому примноженню матеріальних і культурних багатств, вдосконаленню соціалістичного способу життя.

Авторський колектив, який створив одинадцятитомний тлумачний словник української мови, заслужено висунуто на здобуття Державної премії СРСР 1983 року¹.

(«Правда», 1983, 19 липня)

¹ Колективу упорядників одинадцятитомного «Словника української мови» було присуджено Державну премію СРСР 1983 р. в галузі науки і техніки (Прим. редкол.).